

Podiumkunsten

Opera

		Advies	Geadviseerd/ Gereserveerd
			<i>Bedragen in euro's</i>
Nederlandse Reisopera	Enschede	Ja, mits	4.767.000
Opera Zuid	Maastricht	Ja, mits	1.579.000
Nationale Opera & Ballet	Amsterdam	Nee, tenzij	25.915.000

De categorie

'Koester het bestaande, omarm het nieuwe', schreef de Raad voor Cultuur in zijn recente adviezen over de wijze waarop de Culturele basisinfrastructuur (BIS) een betere afspiegeling kan gaan vormen van het culturele klimaat in Nederland. Een van de genres die al wat langer meegaan in het bestel en waarvan de raad de waarde onderstreept, is de opera. Met Nationale Opera & Ballet (De Nationale Opera) heeft Nederland een toonaangevend operagezelschap in huis, dat behoort tot de internationale top. De twee kleinere operagezelschappen Opera Zuid en de Nederlandse Reisopera brengen aantrekkelijk opera-aanbod op andere plekken in het land. De belangstelling voor hun werk is blijkens de hoge bezoekersaantallen groot.

Net als in de periode 2017 – 2020 stelt de minister subsidie beschikbaar voor drie opera-instellingen: een instelling voor grootschalig opera-aanbod (Nationale Opera & Ballet / De Nationale Opera, hierna DNO), een instelling voor overig opera-aanbod in landsdeel oost (Nederlandse Reisopera), en een instelling voor overig opera-aanbod in landsdeel zuid (Opera Zuid). Voorwaarden zijn dat de instellingen een breed repertoire aanbieden op het gebied van opera en dat zij onderling samenwerken om talentontwikkeling te bevorderen. Bij dit laatste dient de instelling voor grootschalig opera-aanbod een coördinerende rol te spelen.

De instelling voor grootschalig opera-aanbod en de instelling in landsdeel oost moeten zich richten op een groot landelijk publieksbereik. De instelling in landsdeel oost dient haar activiteiten geografisch op een geconcentreerde manier te spreiden. De instelling in landsdeel zuid dient haar activiteiten in elk geval in de eigen regio op een geconcentreerde wijze te spreiden, en dient als additionele voorwaarde samen te werken met andere instellingen die opera-aanbod verzorgen.

De minister vraagt van de instelling voor grootschalig opera-aanbod dat deze zich internationaal onderscheidt door een excellent uitvoeringsniveau.

De minister heeft het advies van de raad in het besteladvies ‘Cultuur dichtbij, dicht bij cultuur’ (2019) om de subsidiebedragen voor Opera Zuid en de Nederlandse Reisopera te verhogen, overgenomen. Voor deze instellingen is een structurele toename van de subsidie gereserveerd, bedoeld om de zorgwekkende financiële gezondheid van de instellingen te verbeteren en een ruimere armslag te creëren.

De drie operagezelschappen in Nederland maken deel uit van een groter muziektheaterveld, met musical (vaak geproduceerd door vrije producenten), kleinschalige opera en hedendaags muziektheater (vaak ondersteund door het Fonds Podiumkunsten, gemeenten en/of particuliere fondsen). Muziektheater wordt in de BIS de komende periode ook gemaakt of getoond bij enkele festivals, theaterinstellingen, jeugdpodiumkunstinstanties en ontwikkelinstellingen.

Adviezen

De raad adviseert de aanvragen van de Nederlandse Reisopera en Opera Zuid te honoreren. Wel verbindt hij hier enkele voorwaarden aan; zie hiervoor de betreffende instellingsadviezen.

De Nationale Opera valt samen met Het Nationale Ballet onder de stichting Nationale Opera & Ballet (NO&B). NO&B heeft een aanvraag ingediend voor subsidie op grond van artikel 3.19 (Grootschalig opera-aanbod), waarin de instelling het beschikbare budget ruim overvraagt. NO&B heeft geen aanvraag ingediend voor subsidie op grond van artikel 3.11 (Dans). In haar aanvraag geeft de instelling te weinig inzage in de artistieke plannen op het gebied van opera. De raad adviseert op grond van de aanvraag NO&B geen subsidie toe te kennen, tenzij de instelling een nieuw plan indient.

Behalve bij de producerende instellingen in de categorieën voor Opera is de discipline muziektheater ook op andere plekken in de BIS vertegenwoordigd, namelijk in de categorieën Festivals, Jeugdpodiumkunsten en Ontwikkelinstellingen. Zie hiervoor de betreffende adviezen.

Algemene indruk

De raad is in het algemeen te spreken over de grote artistieke kwaliteit van de operagezelschappen. Er werd de afgelopen periode een groot aantal bijzondere producties gemaakt. Steeds vaker worden, naast bekende operaregisseurs, makers uit onverwachte hoeken uitgenodigd. Tegelijk is ook het ijzeren repertoire voldoende te zien, in het algemeen volgens technisch hoge standaarden.

Dat opera al langere tijd in het bestel is opgenomen, laat onverlet dat ook dit genre zich voortdurend dient te vernieuwen. Het is daarom goed nieuws dat de opera zich de laatste jaren lijkt te verheugen in een vernieuwde belangstelling onder een nieuwe generatie muziektheatermakers, die het genre een nieuwe betekenis willen geven voor een nog onontgonnen publiek. Heel voorzichtig zien we hiervan de eerste invloeden in de programma's van de drie opera-instellingen in de BIS.

Wat de raad betreft, staat het operaveld de komende jaren voor de uitdaging zijn eigen, kenmerkende kwaliteit te bewaken, en zich tegelijkertijd steviger te gaan verhouden tot zich razendsnel opvolgende ontwikkelingen in een dynamisch en cultureel divers kunstlandschap.

In het algemeen dienen de operagezelschappen voor de periode 2021 – 2024 degelijke plannen in. Het valt de raad wel op dat deze plannen zeer generiek, en in het geval van DNO te generiek, zijn opgesteld. Te ensceneren titels en samenwerkingspartners worden benoemd, maar slecht gemotiveerd en toegelicht. Hoe het gekozen repertoire, de gekozen artistieke teams, de te selecteren casts bijdragen aan de ontwikkeling van de opera in Nederland en aan de vernieuwing van het publiek voor opera, blijft onbenoemd. Voorgenomen inspanningen op het gebied van diversiteit en inclusie staan veelal los van de hoofdprogrammering en zijn nog niet voelbaar in het DNA van de instellingen zelf. Hetzelfde geldt voor de aandacht voor nieuwe, vernieuwende stemmen, het vele jonge talent dat vanuit een eigentijds perspectief de mogelijkheden van opera wil onderzoeken. Zij krijgen vaak al een plek op het zij-podium, maar de springplank ontbreekt om hen vervolgens ook de sprong te laten maken naar de hoofdpodia. Ook lijkt geen sprake van onderlinge afstemming van de programma's.

In zijn sectoradvies Muziektheater 'Later is al lang begonnen' (2019), benoemde de raad enkele uitdagingen waarvoor de opera in het huidige tijdgewricht staat. De BIS-opera-instellingen gaven de raad bij het opstellen van dit advies waardevolle input over de koers die de opera de komende jaren in Nederland zal moeten varen. Ze kwamen met zinvolle gedachten om aangehaakt te blijven bij wat kunstenaars en publiek vandaag de dag bezighoudt, ook in het licht van andere opkomende genres en ontwikkelingen. Ook brachten de gezelschappen in die periode een informeel platform van de grond waarin fonds- en rijksgesubsidieerde opera zouden participeren om te praten over de toekomst van de opera, het 'Operagilde'. Dit gilde lijkt sindsdien echter een stille dood gestorven, en in de ingediende plannen is van bovengenoemde progressiviteit weinig terug te lezen. De drie gezelschappen beschrijven hun gangbare beleid en schetsen niet die stip op de horizon die ze met hun aanwezigheid in het veld voor de opera willen bereiken.

De voorgenomen activiteiten markeren op die manier geen stappen in een grotere ontwikkeling, maar blijven wat ze zijn: een verzameling losse (meer en minder interessante) activiteiten. Daarbij valt vooral op dat de keuzes eerder iets behoudender lijken dan in de plannen van vier jaar geleden. Dit heeft de raad enigszins teleurgesteld.

Tegelijk erkent de raad dat Opera Zuid en de Nederlandse Reisopera de afgelopen periode financieel en deels ook organisatorisch in zwaar weer verkeerden, en begrijpt hij dat de zeilen nu vooral moeten worden bijgezet om weer op koers te raken. Het wordt uit de plannen zichtbaar dat hieraan hard wordt getrokken, al adviseert de raad in een enkel geval andere prioriteiten voor de besteding van het extra uitgetrokken subsidiebedrag.

Met enige spijt merkt de raad op dat de instellingen niet voldoen aan de voorwaarde in de subsidieregeling om onderling samen te werken aan de bevordering van talentontwikkeling, met daarin een coördinerende

rol voor DNO. Hij adviseert de minister de instellingen alsnog om een uitwerking van deze samenwerking te vragen, waarbij DNO het voortouw neemt. De raad kan zich voorstellen dat de drie operagezelschappen in de aanloop naar de periode 2021 – 2024 een convenant opstellen om overeen te komen hoe zij deze samenwerking willen vormgeven, nu de DNO Studio daar geen afdoende middel voor lijkt te zijn. Daarbij dienen zij zich te laten leiden door de vraag welke behoeften op het vlak van talentontwikkeling binnen de opera in Nederland prioriteit hebben, welke taken de instellingen zelfstandig kunnen vervullen en hoe zij elkaar daarbij aanvullen, en welke verantwoordelijkheden zij gezamenlijk op zich kunnen nemen. Hierin dient ook het kunstvakonderwijs te worden betrokken.

De raad kijkt belangstellend uit naar enkele initiatieven die de instellingen zelf tot stand brengen ter bevordering van talentontwikkeling. Als voorbeelden noemt hij de voorgenomen ‘Summerschool’ voor in Nederland afgestudeerde zangtalenten en de ‘Mini-opera’s’ door nieuwe Nederlandse regisseurs bij de Nederlandse Reisopera, het interdisciplinaire talentlab voor muziektheater dat Opera Zuid vormgeeft met VIA ZUID en Intro, en het Off Forward Festival en de DNO Studio bij De Nationale Opera. De raad meent dat het effect van al deze inspanningen kan worden verhoogd door ze te bezien als onderdelen van een gezamenlijk gevoerd talentontwikkelingsbeleid.